

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

ESITATUD: 11.07.2019 valitsuskabineti nõupidamisele

ESITAJA: siseminister Mart Helme

ESITAMISE AEG: kuupäev digiallkirjas

TEEMA: Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023

1. SISUKOKKUVÕTE

Memorandumis esitatakse lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse juhtrühma¹ koostatud tegevuskava lähisuhtevägivalla vähendamiseks ning ennetamiseks Eestis aastatel 2019–2023. Tegevuskava toetub Pärnus läbi viidud lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse projekti² tulemustele ja järeldustele, mis kinnitati Vabariigi Valitsuse memorandumiga 2018. aastal³.

Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava on koostatud valdkondadeüleselt ning see lähtub viiest üldeesmärgist:

1. kannatanud on kaitstud ja toetatud;
2. vägivalda kasutanud inimesed peavad oma teo eest vastutama;
3. spetsialistid on teadlikud ja professionaalsed;
4. töövahendid on spetsialiste toetavad;
5. toimub regulaarne valdkonna seire.

Memorandumis kavandatud tegevused aitavad laiemalt kaasa riiklikult seatud eesmärgile vähendada vägivalda. Üldistesse eesmärkidesse panustamist seiratakse Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015–2020, Siseturvalisuse arengukava 2015–2020, Rahvastiku Tervise Arengukava 2009–2020 ja Heaolu arengukava 2016–2023 mõõdikute täitmise raames. Samuti panustab tegevuskavas kajastatu Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 (eelnõu) kuritegevusvastase võitluse prioriteetide seadmise raames kokkulepitavate indikaatorite täitmisesse.

Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava rakendamiseks vajalikud õiguslikud ja töökorralduslikud muudatused algatatakse vastavalt tegevuskava ajaraamis ettenähtule ning nende eesmarke täidetakse lähtuvalt eelarvelistest võimalustest, vajadusel taotletakse lisavahendeid või tehakse asutusesiseseid

¹ Juhtrühma kuuluvad Siseministeerium, Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Politsei-ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet, Riigiprokuratuur, Harju Maakohus, Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Perearstide Selts.

² Siseminister ja tervise- ja tööminister algatasid 2017. aastal projekti lähisuhtevägivalla all kannatanute kaitseks. Projekt viidi läbi Pärnu linnas ja maakonnas 15. detsembrist 2017 kuni 31. märtsini 2018. Projekti eesmärk oli katsetada erinevaid lähenemisviise, mis tagavad kannatanu turvalisuse ja võimestamise, kiire sekkumise ja juhtumi menetluse ning tõhusa vajaduspõhise sotsiaal-psühholoogilise toetuse osapooltele. Parema kannatanu kaitse eesmärgil katsetati muu hulgas võimalusi eemaldada vägivalda kasutanud isik sündmuskohalt ja pakkuda kannatanule koheselt abiorganisatsioonide tuge. Projekti eesmärgi täitmiseks tehti koordineeritumalt koostööd ja vahetati senisest kiiremini teavet.

³ Lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse Pärnu projekti tulemused, VV memorandum 27.09.2018

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

ümberkorraldusi. Tegevuskava rakendumist hinnatakse ja selle tulemuslikkust seiratakse 2018. aasta Vabariigi Valitsuse memorandumiga otsusega moodustatud juhtrühmas.

2. TEGEVUSKAVA EESMÄRGID

Lähisuhtevägivalla vähendamine on võimalik asutuste hästi koordineeritud koostöös. Tegevuse aluseks on oluline koostööpartnerite arusaam üksteise rollidest ja vastutusest ning kokkulepe eesmärkides ja töökorralduses. Tõsiselt tuleb suhtuda igasse juhtumisse, kus on märke võimalikust lähisuhtevägivallast. Tegevuskavas lähtutakse Maailma Tervishoiuorganisatsiooni⁴ vägivalla määratlusest. Tähtis on mõista lähisuhtes olevate isikute vahelise vägivalla olemust, selle tekkepõhjuseid ja tõsidust. Tegevust lähisuhtevägivalla ennetamiseks ja vähendamiseks viivad läbi ministeeriumite esindajad, politseinikud, ohvriabi-, kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, naiste tugikeskuste spetsialistid, tervishoiuteenuse osutajad, prokurörid, kohtunikud, kriminaalhooldajad ja haridustöötajad.

2.1. Lähisuhtevägivalla all kannatanud saavad kaitstud ja toetatud

Eesmärk on tagada lähisuhtevägivalla kannatanule valdkondadeülene, sidus, kompetentne, toetav ja kiire kaitse, et mõjutada pere sotsiaalset toimetulekut ja heaolu terviklikult. Lähisuhtevägivalla all kannatanule peab olema teave abi saamise võimalustest ja vajalikkusest lihtsasti kättesaadav ning kannatanule kõikide asjaomaste spetsialistide poolt ettevaatavalt, arusaadavalt ja motiveerivalt selgitatud. Oluline on põlvkondadeülene ennetus ja kogu perekonna vajadusi hõlmav vaade, sealhulgas võimalike seoste nägemine kaaslase vastu suunatud lähisuhtevägivalla ja lapse väärkohtlemise vahel. Vägivalla keskel kasvamine võib kaasa tuua hilisemas elus haridustee katkemist, käitumis- ja sõltuvusprobleeme ning agressiivsust kaaslaste või pereliikmete suhtes. Seega tuleb lapsi, kes on kannatanud vägivalla all või näinud pealt vägivaldat, käsitleda abivajavate lastena, kellele tuleb vajadusel tagada abi ja nõustamine.

Tähtis on katkestada vägivallaringi jätkumine võimalikult varakult ning võimaldada kannatanu taastumine. Lähisuhtevägivalla sündmuskohal tuleb luua vägivaldat kasutanud isiku ja kannatanu vahel füüsiline distants. Eesti kohaldab Euroopa Nõukogu Istanbuli konventsiooni⁵, mille artikli 52 järgi on otsese ohu korral kannatanu ja vägivallatseja eraldamine üheks meetmeks, et vägivalla jätkumine peatada ja rõhutada vägivallatseja vastutust. Selle kaudu tagatakse kannatanule aeg, et ta saaks rahulikult võtta vastu enda elu puudutavaid otsuseid, näiteks kas ja kuidas vägivaldsest suhtest

⁴ Vägivald on inimese tahtlik käitumine, millega ähvardatakse, püütakse teha või tehakse kahju teise inimese tervisele, mis võib põhjustada vigastusi, surma, psühholoogilist kahju, arenguhäireid jm negatiivseid tagajärgi. – World Health Organization (2002). World Report on Violence and Health. Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020 lähtub samuti kõnesolevast määratlusest.

⁵ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. 20.09.2017. – RT II, 26.09.2017, 1. Konventsioonile on Eesti Vabariik alla kirjutanud 2014. aasta 2. detsembril ning selle ratifitseerinud 2017.

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

lahkuda, otsida abi, teha avalikuks varasemalt toimepandud vägivald, teha õiguskaitseasutustega aktiivselt koostööd vms.

Tähtaeg	Vastutaja	Tegevused	Oodatav tulemus
Üldeesmärk: kannatanud on kaitstud ja toetatud			
2019-2023	Justiitsministeerium	Vägivallaohvrite parem kohtlemine kriminaaljustiitssüsteemis	Ohvrite vajadustest lähtuv kohtlemine on tagatud.
2019-2023	Justiitsministeerium	Lähenediskeelu efektiivne rakendamine	KrMSi muutmise eelnõu on esitatud VV-sse; lähenediskeelu kohaldamine on kasvanud.
2020 I kvartal	Sotsiaalkindlustusamet	Vabatahtlike tugisikute süsteemi loomine	Tugisikuteenus on kättesaadav igas Eesti piirkonnas ning pakutud vastavalt hinnatud riskidele ja vajadusele.
2021 II kvartal	Sotsiaalministeerium	Ohvriabi seaduse muutmine	Ohvriabi teenuse kättesaadavus on paranenud, asutuste vaheline infovahetus on lihtsustunud.
2021 I kvartal	Sotsiaalkindlustusamet	Maakonniti MARAC⁶ võrgustike käivitamine, võrgustikes koostöö tegemine	Igas maakonnas on MARAC mudelil põhinevad võrgustikud. MARAC põhiliikmetena on esindatud ohvriabi, politsei, prokuratuuri, kohaliku omavalitsuse ja naiste tugikeskuste spetsialistid.
2021 IV kvartal	Siseministeerium, Politsei- ja Piirivalveamet	Lähisuhtevägivalda all kannatanu kaitsmiseks häirenupusüsteemi välja töötamine	Häirenuputeenus on kasutusele võetud.

2.2 Vägivaldaga kasutanud inimesed peavad võtma oma teo eest vastutuse

Senisest enam tuleb toetada lähenedist, et vägivaldaga kasutanud inimesed võtavad vastutuse oma teo eest. Tuleb kasutada meetodeid, mis mõjutaks ja rõhutaks vägivaldaga toimepandud inimese vastutust võimalikult varases kokkupuutes spetsialistidega. Pärnu projektis selgus, et vägivaldaga kasutanud isikuid tuleb senisest tõhusamalt, muuhulgas kohtuotsusega, suunata sotsiaalprogrammidesse, mis

⁶ MARAC-i mudelis toimub juhtumi hindamine, probleemide tuvastamine ja lahenduste otsimine asjaosaliste spetsialistide (politsei, ohvriabi, kohalik omavalitsus, naiste tugikeskused jt) koostöös ja jagatud vastutusel. Ohvriale pakutakse tugisikuteenust, muid teenuseid osutatakse vastavalt ohvri vajadustele ning võrgustikulihkmete pädevusele ja töövaldkonnale. MARAC-is kasutavad erinevate asutuste spetsialistid hinnangu kujundamiseks ühtset töövahendit – 24 küsimusega riskihindamise ankeeti DASH. DASH (Domestic Abuse, Stalking and Harassment and Honour Based Violence) ankeet on rahvusvaheliselt tunnustatud tõendus põhine vahend kaardistamiseks lähisuhtevägivalda ja selle eskaleerumise riske. DASH-ankeet on kujundatud Eestile sobivaks.

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

keskenduvad lähisuhtevägivalla tõkestamisele ja vägivallavaba käitumise arendamisele. Mõju saavutamiseks tuleb edendada turvalisi suhteid ning vähendada alkoholi- ja uimastisõltuvusega seotud probleeme teadus- ja tõenduspõhiste meetoditega. Alkoholi kuritarvitav vägivalda kasutanud inimene peab läbima ravi, millega kaasneb toimiv kontrollmehhanism.

Tähtaeg	Vastutaja	Tegevused	Oodatav tulemus
Üldeesmärk: vägivalda kasutanud inimesed peavad oma teo eest vastutama			
2019-2023	Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet	Sotsiaalprogrammide pakkumine lähisuhtes vägivalda kasutanud inimesele	Sotsiaalprogrammi pakutakse neljas Eesti piirkonnas vähemalt 1 kord aastas.
2020-2023	Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium	Alkoholitartvitamise probleemidega lähisuhtevägivalla toimepanijatele sõltuvusravi kohaldamine	Toimiv kontroll ja ravi vägivalla toimepanijatele alkoholi kuritarvitamise häire korral on tagatud.
2022 I kvartal	Politsei- ja Piirivalveamet	Uute meetodite katsetamine kinnipeetud vägivaldse inimesega (esimese 48 tunni jooksul peale juhtumit)	Vestluse meetodid on välja töötatud ja rakendatud.

2.3 Spetsialistid on teadlikud ja professionaalsed

Spetsialistid peavad alates esmasest kokkupuutest lähisuhtevägivalla osapoolte ja teiste seotud isikute vajadusi ja vägivaldaga kaasnevaid riske läbivalt hindama. Pärnu projekti analüüs⁷ näitas, et spetsialistide teadlikkus lähisuhtevägivalla probleemistikust on madal ning vaja on kõikide valdkondade spetsialistide oskuste ja teadmiste arendamist. Seetõttu on oluline, et nii kriminaaljustiits- kui ka sotsiaalsüsteemi spetsialistide baasõppes käsitletakse põhjalikult lähisuhtevägivalla temaatikat. Lisaks peab senisest paremini toetama töötavaid spetsialiste täiendkoolituste ja supervisioonidega.

Tähtaeg	Vastutaja	Tegevused	Oodatav tulemus
Üldeesmärk: spetsialistid on teadlikud ja professionaalsed			
2019-2023	Justiitsministeerium, Prokuratuur, Riigikohus	Kriminaaljustiitsüsteemis lähisuhtevägivalla juhtumitega kokkupuutuvate töötajate koolitamine	Spetsialistide teadlikkus vägivalla probleemist, dünaamikast ja riskidest on kasvanud.

⁷ Siseministeerium ja sotsiaalministeerium, 2019. Pärnumaa lähisuhtevägivalla juhtumitesse sekkumise analüüs. LSV projekti kokkuvõte. *Avaldamata*

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

2019-2023	Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet, Prokuratuur, kohalikud omavalitsused	Lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelevatele spetsialistidele supervisiooni ja kovisiooni pakkumine	Supervisioon ja kovisioon on kõikidele lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelevatele spetsialistidele kättesaadav.
2021 III kvartal	Sisekaitseakadeemia, Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalministeerium, Siseministeerium	Lähisuhtevägivalda käsitlev eraldi õppeaine väljatöötamine ja õppekavadesse sisseviimine (põhi- ja täiendõpe)	Lähisuhtevägivalda käsitlev õppeaine on välja töötatud ja õppekavadesse sisse viidud. Politseiametnike teadlikkus lähisuhtevägivallast on kasvanud.
2021 III kvartal	Eesti Perearstide Selts, Tervise Arengu Instituut	Tervishoiu esmatasandi spetsialistidele suunatud koolitusprogrammi väljatöötamine	Tervishoiutöötajate teadlikkus lähisuhtevägivallast on kasvanud ning neil on oskused varajaseks sekkumiseks.
2023 IV kvartal	Sotsiaalministeerium, Tervise Arengu Instituut	Lastekaitsetöötajate täiendkoolituse programmi täiendamine ja rakendamine	Täiendkoolituse programm on täiendatud ja rakendatud. Lastekaitsetöötajate oskused lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimiseks on kasvanud.

2.4 Töövahendid toetavad spetsialiste

Spetsialistidel peavad olema töövahendid, mis toetavad kiiret ja efektiivset sekkumist lähisuhtevägivalla juhtumitesse. Vägivalla varajaseks märkamiseks peaksid kõikidel asjaomastel spetsialistidel riskide hindamiseks olema välja töötatud riskihindamise vahendid. Infosüsteemid ja andmebaasid peaksid olema ligipääsetavad ja loogilised, neis olevad andmed analüüsivad. Võimalikult paljud töövahendid peaksid olema spetsialistidele kättesaadavad ja täidetavad ka elektroonselt.

Tähtaeg	Vastutaja	Tegevused	Oodatav tulemus
Üldeesmärk: töövahendid toetavad spetsialiste			
2020 I kvartal	Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet	Andme- ja teabevahetuslahenduse väljatöötamine	Politsei, kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad ning Sotsiaalkindlustusameti töötajad vahetavad lähisuhtevägivalla osapoolte ja abi vajavate isikute kohta andmeid automatiseeritult.

MEMORANDUM VALITSUSKABINETI NÕUPIDAMISELE

2020 I kvartal	Tartu Ülikooli Peremeditsiini õppetool, Eesti Perearstide Selts	Esmatasandi tervishoiutöötajatele lähisuhtevägivalla juhtumite varajaseks märkamiseks riskihindamise vahendi väljatöötamine	Riskihindamise vahend välja töötatud ja kasutusele võetud.
2020 I kvartal	Sotsiaalministeerium	Lähisuhtevägivalla juhtumite hea praktika soovitusete väljatöötamine kohaliku omavalitsuse lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatele	Soovitused on välja töötatud ja kohaliku omavalitsuse töötajatele kättesaadavaks tehtud.
2021 I kvartal	Siseministeerium, Sotsiaalministeerium	MARAC mudeli jätkumise tagamine	MARAC mudeli jätkumise, sh toetamise ja monitoorimise, skeem on välja töötatud ning jätkurahastus leitud.

2.5 Toimub regulaarne valdkonna seire

Lähisuhtevägivalla ennetamiseks ja vähendamiseks on oluline teaduspõhine lähenemine, sealhulgas olemasolevate andmete analüüsimine. Tuleb järjepidevalt monitoorida valdkondadeüleselt lähisuhtevägivalla probleemiga seotud muutusi. Eraldi tähelepanu alla tuleb võtta surmaga lõppenud paarisuhtevägivalla juhtumid.

Tähtaeg	Vastutaja	Tegevused	Oodatav tulemus
Üldesmärk: toimub regulaarne valdkonna seire			
2019-2023	Justiitsministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Riigiprokuratuur, Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet	Lähisuhtevägivalla juhtumite seiramine	Igal aastal on ülevaated lähisuhtevägivallast koostatud, analüüsid läbi viidud ja tulemused avaldatud.

3. ETTEPANEK VALITSUSE OTSUSTEKS

- 3.1. Kiita heaks lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019-2023.
- 3.2. Lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse juhtrühmal koordineerida ja seirata lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava rakendumist.

4. KOOSTAJA

Kadri-Ann Lee, Siseministeeriumi korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakonna nõunik, tel 612 5131